

K. Torin tillägger: »Möjligen hafva de felande delarna af runstenen äfven legat å samma ställe, men stenarne togos vanligen med en kran och flyttades från den gamla till den nya grunden, utan att någon undersökning skedde å desamme. Först sedan runristningen å denna sten af en tillfällighet blifvit upptäckt, ägnades större uppmärksamhet åt stenarne.»

Rödgrå granit. Höjd 1,4 m., bredd 1,08 m. Runorna äro mycket tydliga.

Inskrift:

× **kati : rispi : s . . . tur : knikis**
 5 10 15

Kati resti s[ten . . . , dot]tur (el. systur) Gnæggis(?).

»Kåte reste (denna) sten . . . , Gnægges(?) dotter (el. syster).»

Till läsningen: 5 och 13 **r** visa upptill öppna **r**-typer. På 11 **t** är högra bst tydlig. — Torin har ej observerat sk framför 1 **k**. R. 11 har han läst **p**, varför ordet i sin helhet tolkats *broður*.

Namnet *Kati* är känt från ytterligare några svenska runinskrifter, se U 189. Inskriftens sista namn är mindre lättolkat. Runskriften har troligen mycket ofullständigt svarat mot uttalet. Snarast skulle man i namnet vilja se en mask. ia-stam, *Gnæggiar* (till verbet *gnæggiä*), av ursprungligen binamnskaraktär, »gnäggaren».

178. Kölabý sn, kyrkogården.

Pl. 147.

Litteratur: T 88. Kyrkoinventarium 1829 (ATA); C. J. Ljungström, Redvägs härad (1861), s. 36; G. Stephens, ONRM 2 (1867–68), s. 734 f.; N. G. Djurklou, Antiquitetsintendentens berättelse 1869, s. 221 (ATA); O. Montelius, Svenska runstenar om färder österut (i: Fornvännen 1914, s. 119, 124); N. Beckman i VFT 4: 1 (1920), s. 60; Handlingar 1922, 1936 i ATA; Fornminnesinventering 1933 (ATA); S. B. F. Jansson i VFT 5: 2 (1942), s. 65.

Äldre avbildningar: Ljungström a. a.; Stephens a. a.; Djurklou, bläckteckning (i a. a.); S. Welin, tuschteckning (VFA), träsnitt (i T 88); R. Hjorth, blyertsteckning (VFA).

Runstenen står rest mot Kölabý norra kyrkogårdsmur ett 10-tal meter NNV om kyrkans torn.

Den äldsta uppgiften om stenen lämnas i kyrkoinventariet 1829: »Runsten, ligger en i Kyrkobalken och är oläslig». C. J. Ljungström (*Redvägs härad*, 1861) beskriver den sålunda: »Vid Kölabý Kyrka finnes insatt i Kyrkogårdsmurens norra del en Runsten med framsidan åt Kyrkogården.» Avbildningen visar, att stenen legat med högra sidan nedåt i marken. N. G. Djurklou fann den 1869 på samma plats, »men som dess läge var otjenligt, enär en runslinga kommit under jordbrynet vidtaltes en hederlig danneman att med nödigt manskap verkställa dess omflyttning, hvilken äfven var vid andra besöket i socknen nöjaktigt verkställt».

Vittrande, skiktad gnejs. Höjd 1,85 m., bredd 1,15 m. Ristningsytan, som vetter mot S, är jämn och plan, men ytpartier hota att falla bort. Vid besöket 1946 kunde konstateras, att ytan vittrat hårt och alltjämt flagrade. Runorna äro dock tydliga.

Inskrift:

: agmuntr : rispi : stin : ponsi : iftir : isbiurn : frinta : sin : auk : asā : it : buta : sin : ian : sar
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
: uar : klbins : sun : sar : uarþ : tuþr : i : krikum
 65 70 75 80 85 90

Agmundr resti sten þannsi æftir Æsbiorn, frændi sinn, ok Asa(?) at bonda sinn, en sar var K[u]lbens sunn. Sar varð döðr i Grikkium.

»Agmund reste denna sten efter Äsbiörn, sin frände, och Åsa(?) efter sin make, och denne var son till Kolben. Han dog i Grekland.»

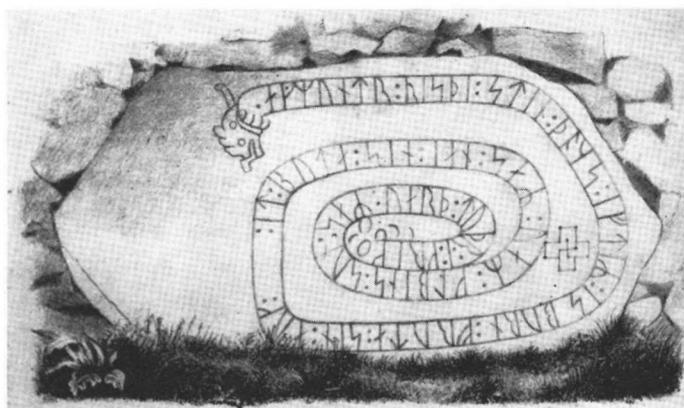

Fig. 280. Vg 178. Kölabý sn, kyrkogården. Efter Ljungström, Redvägs härad (1861).

Till läsningen: Runorna äro säkra utom 46–48, som äro nästan helt bortvittrade. Alla runor äro ostungna utom 2 **g**, som är tydligt stungen. I 18 **o** löper översta bst i en spricka och fortsätter direkt i bst till 19 **n**. Sprickan fortsätter därefter ned till ramlinjen. I 20 **s** finns en flagring mellan högra leden och mellanleden. 21 **i** är skadad genom flagring, men nedersta delen av runan är tydlig. Bst i 35 **r** är något skadad genom vittring. R. 46–48 äro så gott som helt bortvittrade. Hst till 46 **a**(?) är säker upptill och nedtill. På mitten är ett flag bortfallet, men bst:s översta högra del spåras. Vänstra staven till 47 **s**(?) är tydlig till sin översta del, högra staven är tydlig; vittringen på mitten motsäger inte **s**. 48 **a**(?) har iakttagbar hst nedtill, möjligen spåras den även delvis upptill. En fördjupning på mitten kan mycket väl ha uppstått omkring en ursprunglig **a**-bst. Sk före 49 **i** är tydligt. Mot slutet av inskriften äro runorna något orediga. Man må här observera flagringen, som är mycket riskabel för ristningens bestånd.

Tidigare läsningar skilja sig i vissa detaljer från ovanstående. Ljungström: Endast en punkt i sk framför 1 **a** markeras; 21 **i**, 30 **i**, 92–93 **um** ej redovisade; r. 19 är missuppfattad; 36–37 **u**. R. 46–48 bilda lakun. Efter 91 **k** markerar Ljungström sk. — Stephens följer Ljungströms läsning. — Djurklou har ej sk framför 1 **k**; 36–37 **u**. Av r. 46–48 har Djurklou i likhet med ovanstående bara iakttagit rester av 4 staplar. Gissningsvis antyder han, att runorna kunna ha varit **pofa**. 93 **m** utanför den egentliga slingan har han ej iakttagit. — Torin redovisar ej 21 **i**, 46–48 lämnas olästa.

Den del av inskriften, som omfattar r. 46–50, har i den äldre litteraturen givit upphov till olika tolkningar. Ljungström bortser helt från r. 46–48 och översätter »... och åt bonden (husbonden) sin». Djurklou anser de skadade runorna svara mot ett kvinnonamn **pofa**. Båda äro ense om att **it** bör tolkas *at*. Torin supplerar i lakunen ett *æftir* samt tolkar de följande två runorna som ett mansnamn *It*. Stenen skulle alltså enligt Torin ha rests av Agmund ensam över både Åsbjörn och denne *It*. Torin återger därmed i huvudsak Stephens' mening. Jungner har en liknande åsikt men vill i hela uttrycket se ett namn, förslagsvis *Asa-Önd*.

Det förefaller emellertid rimligare att i det förmodade **asa** se namnet på den döde Åsbjörns hustru och i **it** en form för prep. *at* (jfr Sö 270 **et**), tillkommen genom **a**-bistavens förbiseende. *At* är emellertid sällsynt i västgötska inskrifter, medan de ortografiska varianterna av *æftir* äro osedvanligt många.

Om *Agmundr* se Vg 34, om *Æsbiorn* Vg 157, om *Asa*, även på Vg 59, 66, se Sö 328 samt E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 63, om *Kulbenn* Sö 362. Det sistnämnda namnet tolkas av Torin felaktigt som *Kulbiurn*.

Om **krikum** se S. B. F. Jansson i *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift* (1954), s. 32 f. Inskriften är den enda av de fem västgötska österfärdsstenarna, som omtalar Grekland. På en punkt är dess innehåll emellertid något oklart. Syftar r. 76–78 **sar** på den döde Åsbjörn eller på hans fader Kolben? Formellt stå båda möjligheterna öppna. Ur en synpunkt är det naturligast att räkna med Åsbjörn som den döde Greklandsfararen;

det är ju hans minne vården ägnats. Å andra sidan talar det förhållandet, att Kolben över huvud nämnes i inskriften, för att denne varit en särskilt bemärkt man. Att Kolben deltagit i och dött under en färd till Grekland, var en händelse, som kunde motivera hans omnämnande på sonens minnesvård.

179. Kölaby sn, Lillegården.

Pl. 148, 150.

Litteratur: T 89. K. Torin, Brev t. Riksantikvarien ²⁵/, 1881 (ATA); Handlingar i VFA; Handlingar 1926, 1936, 1938 (restaureringsrapport) i ATA; Fornminnesinventering 1933 (ATA).

Äldre avbildning: S. Welin, träsnitt (i T 89).

Runstenen står rest 800 m NNÖ om Kölaby kyrka, 15 m. NNV om landsvägen Falköping–Ulricehamn, på ett gravfält med ett 20-tal fornlämningar (Fornminnesinventering, nr 6) 400 m. V om Trädet. Hit flyttades stenen 1938 i samband med dess restaurering, c:a 400 m. från sin förutvarande plats 10 m. V om järnvägen vid Trädets station.

Stenen påträffades 1880 på Lillegårdens mark, liggande med inskriftssidan nedåt. Upptäckten av runinskriften gjordes först sedan stenen söndersprängts. K. Torin, som underrättades om fyndet, lyckades emellertid tillvarataga samtliga fragment och ombesörjde 1885 dess hopsättning och resning vid Trädets järnvägsstation, »några famnar från den plats, der den anträffades».

Fig. 281. Vg 179. Kölaby sn, Lillegården. Före restaureringen. Foto av H. Faith-Ell 1935.